

Սղիկը ճնողացը համար անպէս գանծ է,
ինչ օգլային է.

թէ որ կողին գովիշելու, սորվէ զձերմակը
սելի դարձնելու:

Մի խնտայ թէ ունիս, ու մի վերայ¹ թէ
շունիս տղայ.

Երկան է եղին լիզուն, բայց չի կարնայ
զուրացելու:

Խելք, խելք է, զատկին կիրակին ա:
Ճիրախ կի վարե աշբատ մարդը, որ համ
պէ ըղոսմին ունենալը:

Տուր բան խելին ու կըրաք կուտայ տանդ:
Չամիչ գընայ² ու կոկան դարձաւ:

Ծուռ նրսոնիք ու շխակ զուրոցինք:
Մըմանքը կըլայ ծուռ ու ըլալու. նման³ թէ
մուխը ելէ շխակ:

Ծուռ ծառին, ծուռ ձիի⁴:
Ծուռ զարի ու պան վաստրիկ:

Քիչ բարձիր ու շուստ գարձիր:
Խնջորի չի զարնըփ, չի արնըթի:

Քիչը կոտի, շարու կերթայ:
Կոչուրը քաղաքին, մանարը կի բըրդէ:

Ասողին լող:
Լուքուցին շունեն լիբաքան⁵ գնացիլ է. ու

ետ ընտրը շուռ գարձիլ է:

Զուցիմ անպէս քամելու, ընտրը Պիտագոյն
շունը:

Ազքատը թէ որ որ հաց ու պանիր ունի,
քըշուր քոն չոնի:

Գարդան⁶ անպէս կի համարէ, թէ իրեն
վերդին է ընք ալ⁷ ըրինա թըռչունը:

Ամեն անտոլլիմութին, մէկ մէկ խրատ.
Անբան⁸ մարդը, երբ հաց կուտէ առողջ

ե. երբ բանի հիւնան է:

Արգուքը, պըղովովն վըրայ կընի:
Ինչոր ի չի տեսնուս ըզջուրը, մի հանի

զարուկը⁹:

Անցած բանի եսեվանց մի մընչութիփ¹⁰:

Աև աշէկն է արդար աշքը. քան մեղաւոր
շաղըը:

Ըղաստուն մէպահած գարը¹¹, չուտի գալը:
Թուխունուկին¹² կօտիք մէկ գաւաթմ ջուր:

Առաջ գործէ, ետեւ պարծենցիր:

Գաղցանէ՝ քընուն մէջ հաց, ծարաւը՝ ջուր

կի տեսնու:

Ինչ էշը կի գատէ նայ, ձին կուտէ:
Խնչուր ի կոշտոր քաղցածին տայ, քաղց

ցանը քաղցուն մեռնելու կըլայ:
Ըցում հացը կուտիմ, ըղնարա անունը

կի իշեմ:

Լացիր հետ լացողին, ու խնտացիր հետ
խնտացողին:

Խըրատ խեւին, սապըն սեւին:
Կատուն, որը չի հասաւ զմիսը, ասաւ. Ասոր
ուրբաթ է:

Աս խօսքով հաց հաց, փըրը չի կիշանայ:
Էկիէ, գնացիլէ, բայց տեղը չի մացի
պարապ:

Մի եփի միս ու ձուկը, մէկ պտկին մէջ:
Ճըրախը ըզջիրախալը չի լուսաւորի:

Մարդ մարդու կըլայ խաղղա տալու, բայց
պտղաբերութիւն չի կարեայ տալու:

Վով մեղը կի ծախէ, ըզմատվները կի
լըզէ:

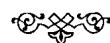
Շունը խսասափը գնացիլէ, օր վըս¹³ բերէ:
ու չոն թողիէ ըզջոսոր:

Վով չուսաս, նա կուշտ:
Տասը տարպա չափէ, ու մէմը կըտրէ:

Օզկային¹⁴ ձեռօքը դիժար է փուշ գուս
հանելու:

Օզկային աղէն, չի գառնայ որդիդ:
Վով պալը¹⁵ ունի խելք չունի. Վով խելք
ունի պալք չունի:

ՅՈՎԱՆԻ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԻՑՈՎԼՈՒԹՈՅ ՍԵՂԲՈՅ
ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ՄԵԽԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐՈՅՈՎԱԾԱԹ թօշը:
Կին վայ:

Մուրասեանց գերը. Տէր Մեքեխուեցէկ
Սրբազն Ազբեպիկովոսին շնորհիւ, բախս ու-
նեցայ այս օրերս աշքէ անցունելու այս հա-
տորը, որ գաւադարեան եւ աւելի հնութիւն
ունեցող ընտիր ձեռագիր մըն է, եւ կը կիէ
Ամիրովալմէթ հայկազն բժշին անունը:

Առաջին անգամն է որ այս անուամբ
Սալմոն մը կը յիշատակուի հրապարակի մէջ.
Կատասկան բուն Սաղմոնին վըայ խօսիլ չէ, այլ
հրատարակել անոր վախճանն եղած մէկ կա-

¹ ողակ. — չ դնենք, վաճառեցի. — չ պիւդ. — չ կամ. Դրամականակայ հաւաք քաշաւուս. միայն կը նշանակէ. — չ Արաւու. — չ պայմենը. առաջ գործի. — չ հողաթափ, կոմի. — չ արտամիլ. — չ Արացիկ քաղաքը. — չ անձնէն. — չ քառան, ուխար. — չ բարօս, աշուն
ձևէ:

² ողայ. — չ Արիլ. — չ պայմեն, ուարաք,

բեւոր Յիշատակարանը, որ պատմական մեծ արժէք մը ունի եւ միանգամյան նորանոր տեղեւութիւններ մեզ կը լսնայէ, մեր Ամիրատավայշ շահնաւոռ սէժենի մասին:

Չեղապահութեամբ 12 մագմ. երկայնութեամբ,
11½, մսդմ. լցոնութեամբ եւ 7 մսդմ. հաս-
տութեամբ գեղեցիկ հատոր մըն է բաւական
լու վիճակի մէջ, բոլորացիք եւ մագաղամեայ,
զոր Յովշաննէս Գառնիեցի համբաւաւոր Սահ-
մունէն ընդօրինակել տուած է Արքայովամբ,
Ժ. Դարու Վերջերը, Քրիստոսի 1480 թուին
Ցույսի 8/ն:

Երկու Ծիշատակարան ունի Սալմոս, մէն
սկիզբը, որ նախատիպ Խալմոնին՝ պյանքն Յով-
Հաննե Գտանեցը օրինակին վկայ համառօտ
տեղիկոթիւն մը կու տայ, եւ միւր վերջը, որ
ձեռագրին դրէց Տարտուրոս արքայն շարտ-
գրած է եւ կը Փառի ԱՄբրուալֆայ մասին։
Կարդութիւն նախ երկրորդն, որ աւելի կը
շահագոռն սին եւ է Տեսաւեարու։

"Աստանաւը յանկ ելեալ կատարեցաւ
երգ աստուածային, եւ տառս հզեւորական
քնարս աստուածահաւըն զալթեան, որ կոչէ
սազմոսարան եւ է հոգեւոր բուրասաման:

“Գրեալ ձեռամբ յոգնամեջ եւ անարժան ծառայի մարտիրոս աբեղզյիթ։ Ի ինդրոյ հեղահօգի եւ պատուական քաջ իմաստամբիի, մարտարհմուտ ընի եւ նոր կտակարանի, եւ աստեղաբաշխութեան արհեստու, Ամրոտովալմիթ մեծ գիտականի եւ արագ բժշկի որ մաս գործով անունն երեւի, զի զորի եւ զգիշեր ոչ դարի, միշտ ի գիտութիւնն պարապի եւ անհաս բանի հասու լինի։ Քանիդ անշափ է սէր սորտ առ աստուած եւ առ գիլըս աստուածային, կամ մոր զամանայն ընդիր եւ գեղեցիկ գրեան առ ինքն ժողովւ։ Յորոց մին այս հոգենուագ սաղմանա դաւթամայ՝ յարդարեալ եւ սրբագրեալ մեծ վարդապետին հայոց յովհաննիսի մականուն գառնեցի կուեցեալ՝ յորս աղաւմբն օրհնութիւն միշտ եղեցի ի վերայ հաւատացելոց մանաւանդ ի վերայ հայկազն տոհմին Արամեան։”

⁶ Յորժամ գնաց մեծ խնդքար (= խունքեար) Սուլտան մուհամատն ի վերայ ուղօն Հասանայ եւ կոտորեաց զնա արար փախատա կան, բոյն զերծեալ գնաց ի թավզէթ, եւ սա գարձաւ հմուտ ի խախթեան գաւառ ի քաղաքն Բաբերթ կոչեցեալ՝ այրեաց եւ աւերեաց եւ գերի երեր ըստըմզօլ սաղմոնարան մի լաւ եւ ընդիր արթինակ, Հանդիպեցաւ ամիրտոլլաթ

սժշիցքն եւ ազատեաց զըռուրմ գիրքն զայն ի
գերութենէ, այս եղեւ ի թվ. ջեր. ամին:
Դարձեալ, ի թուականիս հայոց ջեր առերկուն
արար Խօնութաբն զղարամանի աշխարհն զհայ-
ազգս, եւ զի՞ զանպահան հողա զմարտիրոս,
Հեն բերին ի կասանդնուապօնիս, առ ոտուուրը¹
վարդապատին մերց տէր մաթէսոսի մաքասա-
ցց, եւ արքահամ վարդապատին տրափազնե-
ցց, որ եւ զբայց ալ խօնդքաբն բերէլ էր վանն
պատրիարքութեան համար եւ որքա ոչ առին
յաննն լաւ համարելով զիմայնակեցութիւն,
քան թէ փառք առնուու ի մարդկանէ:,

“Դարձեալ յիշեցոցանեմ զվերցասաւ-
ցեալն զամիր տովկաթ բժիշկն որ միշտ ցան-
կացող է եւ սիրող պատուական գրաց զամ-
որյ հարի բարի ինձ փանաքի եւ անարժ գրչի
մարդուրու արեւային եւ ես ոչ եթե իր գրաւ-
առած աստվառը կամ հմտութեան ար-
հեստի յօթարեցայ զա գրել, այլ կար փան-
գէի ի հարկէ եւ ի սիրոյ զօր պատուչեցցց մեզ՝
պարոն ամիր տովկաթ բժիշկն, յանձն առի
գրել մեծաւ աշխատութեամբ ի դառն եւ զժար
ժամանակին եւ հասցյ պատուած յաւարտ
բանիս”:

"Աղասեմ" չի լինել մեղադր սղանաց եւ
խաւորութեան սորոց զի կար այս եր եւ
այլ էծ էր քրբալ զի առաջինն այս եր, վասն ի
հարկէ սիրողաց արկի ի սա ձեռնու: Բայց ի նաղ-
կելն առաել նեղացայ որ չէի տեսնեալ ի գար-
պեաէ այլ աւրինակ գներով եւ զնիմին դզյն
ոչ գիտեալը բազում աշխատութեամբ կատա-
րեցի զայս:

"Արդ գրեցաւ սա ի թվ. Տիմ, ի յամ-
սեան Յուլիս ը. մեծահամբաւ կայսերանիստ
քաղաքս ըստամպաւը, ի գուռն չարախաբան
սուրբ աստուածանիս ԱՌ սուրբ ընթերձողք
յիշեցէ ի մաքրափայլ յաշամիս ձեռ զամբար
տովաթ բժիշկս որ ստացաւ զա յարդար
յընչց իւրց ի վայելում բարի զաւակաց իւ-
րց, զըր տէր աստուածն ամենայնի վայելեալ
տացէ եւ յես աստեացս ելանելցն ընդ սուրբ
իմաստասիրացն դասակից եւ պասկակից արացցէ
Ամէն: Ա.Հ. եւ յիշեցէր զեր պարն երեսփո-
խան աստուածատուրն եւ զինեակիցն իւր զթաւ-
ուս խաթունն որ շատ ծնօղաթիւն կառնեն եւ
յամէն աւր Բ. անգամ Ե. հոգւցոյ կերակուր
կու պատրաստեն, լցել տա աստուած զերսան-
ւուս ճայնն թէ եկայք աւր հնաելք հօր ինց ժա-
աւ": Դարձեալ յիշեց" յաղօթս ձեր զահակ
սարկաւագն որ բազում անկար աշխատել է ի

մագաղաթօն բերելն, սուրբ ստեփանոսի Նախառարկաւագին ազաւթից մասնակից արասցէ քրիստոս ամէն:

“Այլ երես անգեալ աղաւեմ զհանդիպազդ սուրբ տառիս ով սուրբ եւ ընդրեալ եղապիք, Յիշեցէ ի սուրբ յազաւթու ձեր զմաթէս վարդապետն որ ուսուցիչ է մեզ եւ խրատիչ աստուածային սուրբ պատուիրաց: Դարձեալ յիշմն արժանի արասցիկ զնիք համշրակ եղայրս զղազար արելցաս եւ զստեփաննան մալզաս եւ զիս զանպիտան գրիչս եւ գուք յիշեալ լինիք ի քրիստոսի աստուածյ, մերս, որ է աւրշնեալ յափտեանս ամէն:”

Ընձեռնել տղգին պին հցակագ գրուածները, որը գարերով առաջնորդ եղան յետագայ բժիշներու:

Բացի այս Յիշատակարանէն՝ որ կ'աւանդի նաեւ Ամբրովաթայ բանի մը զաւաններ ունենալը, հատորին ետեւը կը կարդանք՝

Վ Սաղմոս

ի Զիթ թուոչ՝ զրեցու-
ցեալ ի Ամբրովէլիթ
բժշկէն:

տողերը՝ որը անդամ մը եւս կը հաստատեն ընդորինակման թուականը:

Այս Սաղմոսը Ամբրովաթայ սեպհառ կանոնթինն ըլլալէն յետոյ, թերեւս անոր մահուանէն ետքը, ծախուած է պրուապի Կիրակոս անոնզ անձի մը, եւ այս Կիրմանանք սա հետեւեալ յիշատակութենէն՝ զգո նոյն նիդն կիրակոս արձանագրած է հատորին վերը այսպէս:

“Եւ եռոյ առի մեղաւոր կիրակոս պր+ ամիր տովաթ բժշկէն և Փարինի պուրապ քաղաքն աստուած վայելի տայց ամն: Աստուած ողբրի իր հոգ յն ամէն, Հայր մեղայ:

Ալշափ ուրեմն յարգու էր Ամբրովաթային նշխանմերու եւ որչափ սիրոյ տահմապին մատենագրական գրուածոց, արդեօք ի՞նչ ընտիր ձեռագիրներ ժողոված էր նա իւր մատենագրանին մէջ, եւ քանիներ արգեօք ընդորինակել տալով մոռացութիւնէ գուրս հանելու պատճառ եղաւ, ինչպէս այս Սաղմոսը, որ մնշուշ պիտի կորու-էր եւ չքանար եթէ ինքը ըլլար անոր պատճառ եւ հոգ ածու:

Քրիստոսի 1473 թռականին է որ Ամբրովաթ բախոս կ'ունենայ ձեռք անցունել գտանէցի վարդապետին սրբագրած Սազմոսը՝ զըր Սուլթան Մուհամատ կ.Պօլս բերած էր. 1480ին նոյն Սաղմոսին այս ձեռագիրը ընդօրինակել կու. ուս Մարտիրոս Աբեղյանի, որ Սաղմոսի գրութենէն 6 տարի յետոյ 1479ին գերի բերուած էր կ.Պոլսի:

Ամբրովաթայ կենաքին նշանաւոր մէկ թռականը համարելու ենք այս 1473 թռականը. այս ատենը, Ամբրովաթ անշուշտ մէծանուն բժիշկ մըն էր արդեն եւ թերեւս ալ Սուլթան Մուհամատի անձնական բժիշկուն՝ որ յալողեցաւ կորզել մոտք ձեռքէն պին Սաղմոսը, զդու նախապէն՝ մեր Ամսաթի դարս երեւելի գիտեականներէն, Հաղբատու նշանաւոր վանքի քրիներէն՝ “սուրբ վարդապետն Յովհաննէն մականուն սարկաւագ, ի խաւարէն ի լոյս հանաւ է, եւ իրմէ կորն ալ Յովհաննէն գասանն ցին սրբագրած, որպէս կը կարդանք ձեռագրին սկիզբն եղած Յիշատակարանին մէջ:”

Ակրցիւնեալ Յիշատակարան խօսուն արձանէ մըն է Ամբրովաթայ ուսուամսիրութեան, անոր գրական եւ գիտական հոն հմութեանց՝ որպէս կոյաւ այս ըլլալ նա մեր ամէնէն ձարտար բժիշկը, մեր ամէնէն շամա գրող քաջիկը եւ

Որպէս զի գաղափար մըն ալ բուն Սաղմոսին վրայ ունեցած ըլլանք, կը գրեմ նաեւ ձեռագրին առաջին Յիշատակարանը, զոր միշեցի վերեւ:

“Երանեւցն նոյնինուն նոյնինուուն վկազպացոց, Յուղու Սաղմոսունին Յուղունականութիւն ու ասցեւուն վկրնագրով, Զեռագրին սկիզբը գեղ զեցիկ զատագովուն թիւն մըն կայ Սաղմոսի երգոց վրայ գրուած, որուն վկրջարանութիւնն է սոյն Յիշատակարանը եւ, է այսպէս:

“Եւ զի՞նչ կա նման սաղմոսին ալերս առ տէր. զի ահա ամենայն կեանք մեր սովու առարտի. թէ խաչ աւրծիլ. թէ եկիղեղի. թէ ժամահար. թէ նոր գիլը. թէ մեռն. թէ պակ. թէ մեռնթաղ. թէ տանախմբաթիւն. թէ ամենայն բահանայագործութիւն. թէ բովնագ տնարինական բանք ստանեսութեան որդոցն աստանայ: Եւ ահա պատուի բանք մարտարէնին գաւմի ի հրեշտակաց, եւ ի տեաննէն հրեշտակապետոց, նա եւ ամենայն հաւասար ցեալք ի բերան գանին զայդ նրաւագդ իրբեւ զտին գիրաբերեցոցի մաւր ի քիմ սարնդ գեաց. եւ որ բերան կարէ կանդուն կացուցանել գգովսանութիւն գորին, այլ որ արբ ի սիրոց

տորուն նա միայն դիտէ զճաշակ քաղցրութեան գորա”:

“Բայց սաստիկ ծոեցաւ ճշգրիտ բանդրէ ի ձեռն անփոթոթոթեան գրագրաց եւ թուլութեան ուսումնաւորաց: Զոր վերահսուու եւ զեալ մեծ իմաստակերն Հայոց հոգեխօսու վարդապետն սուրբ յովշանէն մականուն սարկաւագ որ ի գերազուշակ սուրբ ուխան ի համբամթ. եւ գտեալ ի յարկեղ սուրբ վարտապետացն եւ թագաւորացն զմբարդ մանակիր սաղմնարանն, եւ պարապեալ ի յայնմաւարո բազում ի լոյս էած զգանձնն ծածկեալ, եւ երաց զեցեալ աղբիւրն, եւ ցրուեաց ընդ ամենայն սահմանն հայտասանի զաւրինակ զայս, եւ այդ նշմարու եւ ակիրքերի (անընթեռնլի) յառաջիկայդ. յայն աւրինակն եհաս (անընթեռնլի) ոմն միրեկի եւ զստացաւզեր զմեզ յիշեսլիք յալաւաթս ձեր:”

“Եւ զանթափառ հողիկ Յիշեսլիք ինչը կան արդեք ծածկուած եւ դեռ ինչը արդեք պիտի յայտնուին:”

Վ. Պոյտու-Ռեար.

ՏՈՒԹ. ՎԱՀԱՐԱՄ Յ. ԹՈՐԻԳՈՄՅԱՅ

ԲԱՆԱՍՏԵՂՑԱԿԱՆ

ԽՈՐԴԱԽԻՔԻ ԽՈՐԴՔՐԴԻԱՅ ԱԼԲԱՅ

Խորհուրդ ինկոմի՝ անձարի է. խորհուրդ ճանճանալ՝ հանձարի է:

*

Խնկեղծոթեամբ խորհուրդ իննկոմազն պարտական ենք ի խողէ բարի խորհուրդ տալու: Ո՞եզի տրուած լրացն ոչ միայն մեր անձին՝ այլ նաև ընկերն համար է:

*

Բարի խորհուրդ է լոյս խաւարելոց, առաջնորդ կուրաց, ուսուցիչ տղիստաց.... Ես ուն գլուխ բառ հասկեցի:

*

Զ. Բարի մեջ ինկող մը “Օդնութիւն, պոռաց, դուն ձեռք անոր երկնոցուցիլ, բայց անիկայ քեզի բոնցի զարկաւ. Ահա որչափ այսպիսի եղիկելք:

*

Եմենեւին չճանցած մարդուն խորհուրդ մի հարցներ:

*

Խորհուրդաստութիւն մոռւրիշ բան չէ բայց իմէ կարօտելց բաշխեալ ողորմութիւն: “Եղալը, դուք մի ձանձրանայք զբարիս գործել, աղքատաց. ըստ մէկն Եստուծյ կողմանէ: Ո՞ենք ալ նոյնպէս:

*

Եյսօր տղայ մը քեզմէ խորհուրդ կը խորհուրդ կալը աղան կը մեծնայ ուրիշներ խորհուրդ կու տայ: Եյսպէս աշխարհքիս մարդկութիւնն ձեռն ի ձեռն յառաջ կերպայ:

*

Եմենուն խորհուրդ հարցուր, բայց քու խելքը ունեցիր. (Եյսպէս ասէկ կը մէր ինձի սիրելի ծնողն իմ:)

*

Բարի խորհուրդ տուողն՝ Եստուծյ փոխանորդ կը լայ: Եստուած ոչ եթէ ինքնին այլ միջնորդք կը վարէ զաշխափքը:

*

Բարի խորհուրդ մը տուիր. բան մը պակսեցաւ քեզմէ:

*

Ա այ չար խորհուրդ տուողն. անկէ առելի անզգամական բան չլայ: Եւ սատոզիւննակէս կը մաստանայ պատերնիս եթէ լսենք թէ այս անուն մարդը մոլորեալ կուրի մը ձեռքին բռնած մինչեւ անդունցին բերանը տարիեր ու հիմայ շնորհ յառաջ գնա լսելով՝ թող տուեր է որ թշուառը թաւալզլը ի խորս գահավիժի:

*

. Տրուած բարի խորհուրդն ընկերակրութեան գործ մին է որ մեզի սովորաբար գժուարութիւնն իպատմառեր պատուական արժանիք մըն է, զոր առանց քրոսնից ձեռք կը բերինք:

*